

พิธีไหว้ครูและครอบครูนาฏศิลป์ไทย

นุชนาฏ ดิเจริญ *

...ศิษย์เมื่อได้รับการอนุญาตให้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูและครอบครูได้แล้ว จะต้องปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในพรหมวิหารอย่างครบถ้วน จะยึดมั่นอยู่เสมอว่า ถ้าครูผู้มอบให้ยังมีชีวิตอยู่ และสามารถประกอบพิธีได้ ตนเองจะไม่ประกอบพิธีนอกจากครูจะอนุญาต...

“...ศรี ศรีวันนี้เป็นวันดี ขอให้เจริญศรีสุขสวัสดิ์ ตั้งใจปฏิบัติ นมัสการพระชินสีห์ ยอกรขึ้นเหนือเกล้า ประณตนิ้วดูขวัญ คุณพระปกเกล้า ทุกคำเข้าและเพลางาย อนึ่งข้าจะไหว้ พระอิศวร พระนารายณ์ เทพ และเทวดาทั้งหลาย ทั้งบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ที่ท่านได้สั่งสอนมา ขอคุณครูจงรักษาให้ข้าพเจ้าอยู่เย็นเป็นสุข... พุทโธสวัสดิ์มีชัย รัชมโธสวัสดิ์มีชัย สังโธสวัสดิ์มีชัย ”

บทไหว้ครูข้างต้นนี้คงจะเป็นที่คุ้นเคยของผู้คนในแวดวงนาฏศิลป์และดนตรีไทย รวมไปถึงศิลปิน ดาราต่างๆ ที่เคยเข้าร่วมพิธีไหว้ครูมาก่อน การไหว้ครูเป็นวัฒนธรรมของชาวไทย ที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ พิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทยก็เช่นกันเป็นพิธีที่ศิษย์สาขานาฏศิลป์ไทยพึงกระทำต่อครูอาจารย์และผู้มีพระคุณ เป็นข้อปฏิบัติที่ได้รับการปลูกฝังให้มีอยู่ในจิตใจของศิษย์ทุกคน ที่จะแสดงความกตัญญูต่อครูอาจารย์ด้วยการบวงสรวงบูชา ดังเห็นได้จากการกำหนดให้ประกอบพิธีไหว้ครูในขั้นตอนของการเรียน ซึ่งเรียกว่าการคำนับครู โดยครูผู้ใหญ่จะเป็นผู้กำหนดวัน ซึ่งส่วนใหญ่จะกำหนดวันพฤหัสบดีเป็นวันประกอบพิธี โดยอัญเชิญศิษีระครูที่สำคัญ เช่น พระภรตฤๅษี และพระพิราพ จัดตั้งในที่อันควร มีดอกไม้ธูปเทียนตั้งบูชา ครูผู้ใหญ่กล่าวนำให้ผู้จะเข้ามาเป็นศิษย์ ถวายดอกไม้ ธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย บูชาครู จากนั้นจะคัดเลือกศิษย์ใหม่แยกตามประเภทของตัวละคร (พระ นาง ยักษ์ ลิง) และจับมือให้หัตถ์เป็นปฐมฤกษ์ (ท่าแรกที่หัตถ์ทำ คือ ท่าถวายบังคม) จากนั้นแต่ละฝ่ายก็จะแยกไปฝึกหัดกับครูของตน การไหว้ครูในลักษณะนี้ยังนิยมจัดในการซ้อมการแสดงที่สำคัญๆอีกด้วย โดยจัดเป็นการภายในเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเท่านั้น

* รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

เมื่อศิษย์เรียนสูงขึ้น ถึงระดับที่จะต้องต่อเพลงหน้าพาทย์ ก็จะต้องเข้าพิธีเพื่อต่อเพลงหน้าพาทย์ ซึ่งอยู่ในภาคพิธีครอบครู ผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้ครอบศิษระครูที่สำคัญให้กับศิษย์ทีละคน พร้อมทั้งประสาทพรมงคล โดยการครอบของฝ่ายนาฏศิลป์ ผู้ประกอบพิธีเป็นผู้ครอบศิษระ พระภद्रฤๅษี พระพิราพ และเทริดให้ศิษย์ พร้อมทั้งเจิมจุมให้ไปไม้มงคลทัดหูแล้วประพรมน้ำพระพุทธรมนต์

ศิษระโขนทั้ง 3 ศิษระที่ใช้ครอบมีความหมายตามตำนานนาฏศิลป์ที่เชื่อถือกันมา ดังนี้

1. พระภद्रฤๅษี เป็นครูท่านแรกที่จดจำท่ารำของพระอิศวรที่ลงมาถ่ายทอดในโลกมนุษย์ และเป็นผู้แต่งตำรานาฏยศาสตร์ขึ้น
2. พระพิราพ เป็นปางหนึ่งของพระอิศวรผู้ให้กำเนิดการฟ้อนรำ
3. เทริด เป็นสัญลักษณ์ของละครแบบแรก คือ ละครโนราห์ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ เทริด เป็นเครื่องประดับศิษระที่ใช้ได้ทั้งพระและนาง การครอบด้วยเทริดจึงเท่ากับว่ารับบทบาทได้ทั้งพระและนาง

เมื่อศิษย์เรียนสูงขึ้นและพร้อมที่จะถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ได้ จะต้องเข้าร่วมพิธีไหว้ครูในพิธีรับมอบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการครอบ เมื่อผู้ประกอบพิธีครอบศิษระต่าง ๆ ให้แล้ว จะมอบกำอาวุธ บางครั้ง เรียกว่า เครื่องโรง ครอบด้วย อาวุธที่ใช้ในการแสดง เช่น หอก ดาบ กระบองเงาะ ฟลอง ศร พระขรรค์ จักร คทา ตรี ไม้คี่ ฯลฯ มัดรวมเป็นกำ ส่งมอบให้กับศิษย์ พร้อมทั้งประสาทพรและอนุญาตให้เป็นครูถ่ายทอดให้กับศิษย์รุ่นต่อไปได้

การไหว้ครูนาฏศิลป์ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นพิธีที่ศิษย์นาฏศิลป์ทุกคนจะต้องเข้าร่วม พิธีจนกว่าจะจบการศึกษาออกมาเป็นครูหรือเป็นศิลปินตามที่ตั้งใจ นอกจากนี้ยังมีพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ที่ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ความสามารถทางด้านนาฏศิลป์อยู่ในขั้นสูง อีกทั้งเป็นชายที่บวชเรียนแล้ว มีคุณวุฒิ วิทยุฒิ เป็นครูผู้ใหญ่ จึงจะได้รับการสอน ก่อนการสอนก็จะประกอบพิธีไหว้ครูแล้วจึงต่อท่ารำเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์สูงสุดทั้งทางดนตรีและนาฏศิลป์

นอกจากนี้ ยังมีพิธีไหว้ครูเพื่อเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขน ละคร หรือรับมอบให้เป็นผู้ประกอบพิธีต่อไป เป็นส่วนหนึ่งของการครอบ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีครอบและรับมอบแล้ว ผู้ประกอบพิธีให้ศิษย์ที่มีความสามารถ มีคุณสมบัติครบถ้วนตามขนบบัญญัติ ให้เข้ารับการประกอบพิธีครอบและมอบตำราอุปกรณ์ในการประกอบพิธี พร้อมทั้งประสิทธิ์ประสาทกรรมสิทธิ์ และพรมงคลให้ในท่ามกลางครูผู้ใหญ่หลาย ๆ ท่าน

การประกอบพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ภาค คือ

1. **ภาคพิธีสงฆ์** เริ่มพิธีด้วยการสวดมนต์เย็นในวันพุธ ครูและศิษย์ที่เข้าร่วมพิธีทุกท่านเตรียมดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาพระ เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้ว ประพรมน้ำมนต์ให้ผู้เข้าร่วมพิธี ต่อจากนั้นในวันพฤหัสบดีจะทำการทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ประพรมน้ำมนต์ให้ผู้เข้าร่วมพิธี ถือเป็นเสร็จพิธีสงฆ์

2. **ภาคพิธีไหว้ครู** หลังจากประกอบพิธีสงฆ์เสร็จแล้วจึงเริ่มประกอบพิธีไหว้ครูในขั้นตอนต่อไป

การบูชาพระรัตนตรัย กำหนดให้จัดที่บูชาพระพุทธรูปไว้ทางขวาของสถานที่

ประกอบพิธี แยกต่างหากจากมณฑลพิธีไหว้ครู เนื่องจากเครื่องสังเวทกระยาบวชนานาชนิด บางอย่างเป็นอบายมุขในพุทธศาสนา เช่น เหล้า และอาหารสด คาวที่เป็นของ ดิบ

2.2 **การบูชาครู** หลังจากบูชาพระรัตนตรัยแล้ว ผู้ประกอบพิธีจุดเทียนชัย เทียนทองและเทียนเงิน (ปัจจุบันให้เกียรติประธานในพิธีเป็นผู้จุด) เสกน้ำพระพุทธมนต์แล้วเรียกเพลงหน้าพาทย์สาธุการ บูชาเทพยดาและครูบิณฑายด้วยบทบูชาสลับกับการเรียกเพลงหน้าพาทย์ (เพลงหน้าพาทย์ คือ เพลงที่ใช้ประกอบกิริยาอาการของ คน สัตว์ สิ่งของ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ) โดยแยกบูชาครูเป็น 4 ขั้นตอนคือ

2.2.1 บูชาเทพทางด้านนาฏศิลป์ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ พระพิฆเนศ พระอินทร์และเทพอื่น ๆ

2.2.2 บูชาดุริยเทพที่สำคัญ คือ พระประคนธรรพ ครูบิณฑายต่าง ๆ สุดท่ายบูชา พระพิราพ

2.2.3 สรงน้ำเทวรูป โดยเชิญเทวรูปต่าง ๆ ลงในถาด ครูและศิษย์สรงน้ำเทวรูปด้วยสังข์แล้วเจิมจุด ผู้ประกอบพิธีนำน้ำที่สรงไปประพรมให้กับศิษย์ (ปัจจุบันนำน้ำสรงเทวรูป ไปใส่รวมในน้ำพระพุทธมนต์ที่เสกไว้ตอนแรกส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งนำไปประพรมหน้าโขกในมณฑลพิธี)

2.2.4 ถวายเครื่องสังเวท ครูและศิษย์ยกเครื่องสังเวททั้งหมด แล้วรำถวายในเพลงหน้าพาทย์เข็ด แล้ววางเครื่องสังเวทหันหน้าเข้าที่บูชา ปี่พาทย์ทำเพลงนั่งกิน เช่น เหล้าเสร็จแล้วผู้เข้าร่วมพิธีรำเพลงหน้าพาทย์โปรยข้าวตอก เป็นการบูชาเทพยดา ครู อาจารย์

3. **ภาคพิธีครอบครุ** เป็นขั้นตอนพิธีกรรมที่ดำเนินติดต่อกันจากพิธีไหว้ครูจนเป็นที่เข้าใจกันว่า เมื่อเคยถึงพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย ย่อมรวมถึงพิธีครอบหรือการครอบครุด้วย ผู้ประกอบพิธีจะนำศีระครูหรือหัวโขนสำคัญครอบลงบนศีระจะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความหมายดังนี้

1. อนุญาตให้เรียนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง
2. อนุญาตให้เป็นครูสอนผู้อื่นได้ จึงเรียกว่ารับมอบ

ภาคพิธีครอบครุเริ่มด้วยผู้ประกอบพิธีสมมติตนเป็นพระภรตฤษีเข้าสู่มณฑลพิธีด้วยเพลงหน้าพาทย์เสมอเถร หลังจากพิธีครอบ – รับมอบ ในตอนท้ายเป็นการส่งครุกลับทิววิมาน พระภรตฤษีกลับออกไปด้วยหน้าพาทย์พราหมณ์ออก ปี่พาทย์ทำเพลงกราวว่า เป็นเสร็จพิธี

ในการประกอบพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทยนอกจากความสำคัญของพิธีทั้ง 3 ภาคดังกล่าวแล้ว ยังมีองค์ประกอบของพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย ที่สำคัญอีก 2 ส่วน คือ

1. ส่วนของพิธีกรรม แบ่งได้ดังนี้

1.1 วันที่นิยมประกอบพิธีไหว้ครู กำหนดให้เป็นวันพฤหัสบดีวันเดียวเท่านั้น

1.2 เดือนที่นิยมประกอบพิธีไหว้ครู ให้ประกอบพิธีไหว้ครู – ครอบ ในเดือนคู่ คือ เดือน 2 เดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 เดือน 10 เดือน 12 ส่วนเดือนคี่ที่นิยมประกอบพิธีไหว้ครู คือ เดือน 9 เพราะถือว่า เลข 9 เป็นเลขมงคลของไทย ในบางครั้งนิยมระบุวันทางจันทรคติ คือ วันที่เป็นข้างขึ้น ถือว่าเป็นวันฟู เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง

1.3 การจัดมณฑลพิธี นิยมจัดเป็น 3 ส่วน คือ

1.3.1 มณฑลพิธีสำหรับสังเวชนบูชาเทพยดา ครู อาจารย์ทางฝ่ายนาฏศิลป์ จัดตั้งเป็นอัมรินทร์ใหญ่เชิญศีระโขนจัดตั้งลดหลั่นตามความสำคัญ

1.3.2 มณฑลพิธีสำหรับบูชาพระรัตนตรัย ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นประธานอยู่ทางขวามือของมณฑลพิธีบูชาเทพยดา ครูอาจารย์ทางฝ่ายนาฏศิลป์

1.3.3 มณฑลพิธีสำหรับบูชาเทพยดา ครูอาจารย์ ทางฝ่ายดุริยางค์ และเป็นที่ตั้งของวงปีพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธี ในปัจจุบันนิยมจัดมณฑลพิธีในข้อ 1.3.1 ยกเว้นตะโพนซึ่งดุริยางคศิลป์นั้นถือว่าเป็นที่สิงสถิตของพระประคนธรรพจะต้องจัดผ้าขาวปูรองตะโพน และมีผ้าขาวยาว 3 เมตร พับตามยาวแล้วพันรัดดอกตะโพนเรียกว่า “ผ้ารัดดอก” พร้อมทั้งดอกไม้ ธูปเทียนบูชาโดยเฉพาะ

1.4 การจัดตั้งศิระโชน แบ่งออกเป็น 2 อย่าง โดยมีจุดประสงค์ในการประกอบพิธี ดังนี้

1.4.1 การจัดอย่างย่อ ใช้ในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่ การไหว้ครูเมื่อเริ่มเรียน (ค่านับครู) การไหว้ครูเพื่อข้อมการแสดงที่สำคัญ ๆ ซึ่งพิธีนี้จัดเป็นการภายในเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับจำนวนไม่มากนัก

การจัดตั้งศิระโชน จัดเฉพาะศิระโชนที่สำคัญ ได้แก่ ศิระพระภทรตฤณี มีลักษณะเป็นหน้าชายแก่ที่มีลักษณะใจดี ซึ่งนาฏศิลป์ในเคารพนับถือในฐานะครูคนแรก ศิระพระพิราพ เป็นหน้ายักษ์ได้น สีดำ หรือสีม่วงแก่ ปากเสยะ ตาจะเข้ นาฏศิลป์ในเคารพนับถือในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดการรำ โดยให้พระภทรตฤณีตั้งอยู่ทางขวาของที่บูชา พระพิราพตั้งอยู่ทางซ้าย และเชิญภาพถ่ายครูท่านสำคัญที่ล่วงลับไปแล้วพร้อมทั้งเครื่องบูชา ดอกไม้ ฐูป เทียน และอาจมีเครื่องสังเวดเล็กน้อย เช่น ผลไม้

สำหรับผู้นำในการประกอบพิธีไหว้ครูแบบนี้ไม่มีกฎเกณฑ์โดยเฉพาะ แต่เท่าที่ปฏิบัติสืบกันมาใช้ครูอาวุโส จะเป็นหญิงหรือชายก็ได้เป็นผู้นำการไหว้ครู

1.4.2 การจัดอย่างเต็มพิธี เป็นการไหว้ครูที่มีพิธีครอบ ซึ่งจะต้องจัดตามแบบแผนที่มีมาแต่โบราณ คือ จัดตั้งโต๊ะเป็นอัมจันทรใหญ่ สูง 4 ชั้น แล้วปูด้วยผ้าขาว ขลิบริมแดง เชิญศิระโชนจัดตั้งตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

ชั้นที่ 1 พระมหาเทพทั้ง 3 ได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม โดยพระอิศวรอยู่ตรงกลาง พระนารายณ์อยู่ด้านขวา และพระพรหมอยู่ด้านซ้าย

ชั้นที่ 2 เทพสำคัญทางด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ ได้แก่ พระอินทร์ พระพิฆเนศ พระประคนธรรพ พระปัญจสิงขร พระวิษณุกรรม พระพิราพ พระภทรตฤณี พระฤๅษีไกโกฎ เทพนพเคราะห์ โดยตั้งพระพิฆเนศและพระวิษณุกรรมอยู่ตรงกลาง พระอินทร์ พระประคนธรรพ พระภทรตฤณี พระฤๅษีไกโกฎ อยู่ทางขวา พระปัญจสิงขร พระพิราพ เทพนพเคราะห์ อยู่ทางซ้าย

ชั้นที่ 3 ศิระโชนที่ใช้ในการแสดง ตลอดจนอนุภรณ์ต่าง ๆ ซึ่งนาฏศิลป์ในเคารพนับถือ ในฐานะครูที่จะต้องกราบไหว้บูชา แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ด้านขวาของมณฑลพิธี จัดตั้งศิระโชน พระราม พระลักษมณ์ พระพรต พระสัตรุด พญาวานร สิบแปดมงกุฎ และวานรบริวาร

ด้านซ้ายของมณฑลพิธีจัดตั้งศิระโชน อสุรพรหมพงษ์ อสุรพงษ์ รากษส สัมพันธมิตรกรุงลงกา บริวารอสุร

ตรงกลาง จัดตั้งสี่ระฆัง นรสิงห์ เภา ข้างเอราวัณ และศิราภรณ์
ประเภทต่าง ๆ เช่น ขฎา มงกุฎ รัตเกล้า กระบังหน้า ปันจุเหรีจ และกำอาวุธต่าง ๆ
(เครื่องโรง) ใช้สำหรับการรับมอบ

ชั้นที่ 4 จัดวางเครื่องสังเวดต่าง ๆ

1.5 การจัดตั้งเครื่องสังเวด เครื่องกระยาบวช และเครื่องใช้ในพิธี ตามโบราณนิมจัด
ตามฐานะของงาน เช่น ถ้าเป็นพิธีหลวงจะจัดตั้งเครื่องคู่ ซึ่งประกอบไปด้วยสังเวดต่าง ๆ
อย่างละ 2 สำหรับ จำนวน 3 คู่ (เครื่องดืบ 1 คู่ เครื่องสุก 2 คู่) แต่ในปัจจุบัน ระเบียบปฏิบัติ
ของกรมศิลปากรนิมจัดเครื่องสังเวด 2 คู่ (เครื่องดืบ 1 คู่ เครื่องสุก 1 คู่) แต่ถ้าหากเป็น
งานพิธี หรือพระราชพิธีครั้งสำคัญยังคงใช้รูปแบบปฏิบัติตามแบบโบราณ คือ เครื่องสังเวด
กระยาบวช 3 คู่

หลักเกณฑ์การจัดวางนั้น ในปัจจุบันให้จัดเป็น 2 ฝ่าย คือ เครื่องดืบตั้งไว้ทางที่บูชา
ฝ่ายอสุร (ด้านซ้าย) ส่วนของสุกเป็นของเทพและครูฝ่ายมนุษย์ (ตั้งไว้ทางด้านขวา) เครื่อง
กระยาบวชตั้งไว้ตรงกลางระหว่างของดืบ – สุก นอกจากนี้ยังต้องจัดเครื่องสังเวดทุกชนิดให้
หันหน้าออกจากที่บูชา เมื่อยังมีได้กล่าวถวาย และเมื่อกล่าวถวายแล้วให้กลับหันหน้าเครื่อง
สังเวดเข้าสู่ที่บูชา

การจัดวางเครื่องสังเวด มี 2 แบบ คือ จัดวางเครื่องสังเวดไว้ตั้งแต่เริ่มประกอบพิธี ซึ่ง
เป็นระเบียบปฏิบัติในพิธีไหว้ครูพิธีหลวงซึ่งยังคงปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน และยกเครื่องสังเวดออก
มาถวายในตอนถวายเครื่องสังเวด ด้วยเพลงหน้าพาทย์ชูป ซึ่งเป็นรูปแบบของพระยานัฏกานู-
รักษ์ (ทงดี สุวรรณภารต)

เครื่องสังเวด 3 คู่ ประกอบด้วย

1. หัวหมูดืบ มีหาง ขา ลิ้น ประกอบครบตัว	1	คู่
2. หัวหมูสุก มีหาง ขา ลิ้น ประกอบครบตัว	2	คู่
3. เบ็ด ไก่ดืบ มีเครื่องในพร้อม	1	คู่
4. เบ็ด ไก่สุก มีเครื่องในพร้อม	2	คู่
5. ปูทะเล ปลา กุ้งดืบ อย่างละ	1	คู่
6. ปูทะเล ปลา กุ้งสุก อย่างละ	2	คู่
7. เครื่องในสุกรดืบ อย่างละ	1	ที่
8. เครื่องในสุกร สุก อย่างละ	2	ที่
9. ไช้ดืบ 9 ฟอง	1	ที่

10. ไข่สุก 9 ฟอง	2	ที่
11. ปลาช่อนแป๊ะซะ (ไม่ทอดเกล็ด) พร้อมน้ำพริกเผา น้ำส้ม	2	ที่
12. ปลาช่อนดิบ	1	ที่
13. บายศรีปากชาม	3	คู่
14. มะพร้าวอ่อน	3	คู่
15. ก๋วยน้ำ (ก๋วยน้ำไท)	3	คู่
16. ขนมต้มแดง	3	คู่
17. ขนมต้มขาว	3	คู่
18. ขนมหุข้าง	3	คู่
19. ขนมเล็บมือนาง	3	คู่
20. ขนมข้าวแขก	3	คู่
21. ทองหยิบ	3	คู่
22. ทองหยอด	3	คู่
23. ฝอยทอง	3	คู่
24. ขนมหม้อแกง พักทองแกงบวด	3	คู่
25. กบข้าวแขก (ข้าวหมกไก่ โรตีสี แกงมัสมั่น)	3	คู่
26. ชนุน	3	คู่
27. ผลไม้ 7 ชนิด ใส่โตก หรือ พาน	3	คู่
28. เผือก มัน หรือผลไม้ป่า	1	คู่
29. สุรา (28 ดีกรี)	2	ขวด
30. หมากพลู บุหรี่ กัญชา ไม้ขีดไฟ	3	ที่
31. น้ำเปล่า น้ำชา กาแฟ อย่างละ	3	ที่

เครื่องใช้ในพิธีประกอบด้วย

1. เทียนชัย (เทียนขี้ผึ้งแท้ หนัก 9 บาท)	1	เล่ม
2. เทียนเงิน เทียนทอง (เทียนขี้ผึ้งแท้ ปิด เงิน – ทอง) หนัก 4 บาท หรือ 6 บาท อย่างละ	1	เล่ม
3. เทียน หนัก 1 บาท	9	เล่ม

4. รูปหอมห่อใหญ่ 2 ห่อ
5. ชั้นข้าวตอก ดอกไม้ ชั้นใหญ่ 2 ชั้น
6. บาตรน้ำมนต์ บรรจุมะกรูดผ่าซีก 3 ลูก ผักส้มป่อย 3 ผัก
ใบไม้มงคล (ใบเงิน ใบทอง ใบนาค ใบมะตูม หญ้าแพรก ดอกมะเขือ)
มัดเป็นช่อ เท่ากับจำนวนผู้รับครอบ
- 7.สังข์ โถแป้งกระแจะจันทน์ ผ้าห้อยหน้าครุ น้ำอบ น้ำปรุง น้ำมันจันทน์
ทองคำเปลว

1.6 ผ้าห้อยหน้าครุ ประเมษฐ์ บุญยะชัย ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า เป็นอุปกรณ์หนึ่งที่ใช้บูชาครุในพิธีไหว้ครุ เป็นผ้าขนาดเล็ก ขนาด 1 นิ้ว คูณ 1.5 นิ้ว มีขนาดใหญ่กว่านี้ได้เล็กน้อย ชายด้านล่างเย็บริมติดพู่มีเชือกคล้องใช้สำหรับบูชาครุ โดยห้อยที่ศีรษะโขน เครื่องดนตรี และอุปกรณ์การแสดงต่าง ๆ รวมทั้งเทวรูป แต่เดิมผ้าห้อยหน้าครุเป็นสีชมพู แม้ในพระราชพิธีไหว้ครุ และครอบโขน ละคร และปีพาทย์ครั้งใหญ่ พ.ศ. 2457 ก็กล่าวว่าใช้ ผ้าสีชมพู แต่ในปัจจุบันใช้ผ้าห้อยหน้าครุสีแดง

การบูชาด้วยผ้านี้ สันนิษฐานว่าสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติบูชาด้วยการอาบน้ำ ประแป้ง และแต่งตัวให้กับสิ่งที่เคารพบูชา ทั้งที่เป็นสิ่งของหรือบุคคล เช่น การอาบน้ำ แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่ให้กับบุพการีที่เคารพในเทศกาลสำคัญเช่นตรุษสงกรานต์ เป็นต้น

ในการประกอบพิธีไหว้ครุและครอบครุยังคงมีวิธีการปฏิบัติบูชาดังกล่าวในขั้นตอนของการสงน้ำเทวรูป ประพรมน้ำมนต์ เปรียบได้กับขั้นตอนของการอาบน้ำ การจุดธูปเทียนด้วย แป้งกระแจะจันทน์ เปรียบได้กับขั้นตอนของการประแป้ง ส่วนการเปลี่ยนผ้าห้อยหน้าครุผืนใหม่ เปรียบได้กับการนุ่งห่ม หรือการแต่งตัวนั่นเอง (ประเมษฐ์ บุญยะชัย.2540: 153)

1.7 วงปีพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครุนาฏศิลป์ไทย ใช้วงปีพาทย์เครื่องห้า หรือเครื่องคู่ เพื่อบรรเลงเพลงหน้าพาทย์สำคัญตามท่อนที่ผู้ประกอบพิธีเป็นผู้เรียกให้บรรเลง และผู้บรรเลงจะต้องเป็นนักดนตรีชั้นครู เนื่องจากเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครุเป็นเพลงที่มีความสำคัญ และจัดเป็นหน้าพาทย์ชั้นสูง

1.8 เงินกำนลบูชาครุ เป็นเงินที่มอบให้ครุในพิธีไหว้ครุ เงินส่วนนี้มีจำนวนทวิคูณ เช่น 6 บาท 12 บาท 24 บาท 36 บาท 108 บาท เป็นต้น

1.9 ชั้นกำนัลบูชาครู เป็นชั้นที่ใช้ใส่สิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องบูชาครู ประกอบด้วย

1.9.1 ดอกไม้มงคล (ดอกเข็ม ดอกมะเขือ หญ้าแพรก) หรือดอกไม้หอมใส่กระทงที่มีกรวยครอบเพื่อป้องกันมิให้เหยียวเฉา

1.9.2 รูป 1 แหนบ เทียน 1 เล่ม ผ้าขาวสำหรับพอบที่จะนำไปตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มได้ ปัจจุบันใช้ผ้าเช็ดหน้าสีขาว 1 ผืน

1.9.3 เงินกำนัลบูชาครู

2. **ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู** เป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในขณะประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นศิลปินชายที่ฝึกหัดเป็นตัวพระ
2. มีความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ทั้งในด้านการแสดง และ การสอน เป็นที่เคารพนับถือในฐานะ “ครู” ของศิษย์และบุคคลทั่วไป
3. อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี ผ่านการอุปสมบทในพระพุทธศาสนา
4. มีความประพฤติดี ปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม มีกิริยาวาจาเรียบร้อย
5. ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ทรงแต่งตั้งหรือได้รับมอบกรรมสิทธิ์จากผู้ประกอบพิธีท่านเดิม

ในปัจจุบัน พิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทยจะจัดเป็นประจำทุกปีในสถานศึกษาสังกัดกรมศิลปากร และสถานศึกษาที่เปิดการเรียนการสอนด้านนาฏศิลป์ ส่วนใหญ่ครูผู้ประกอบพิธีมักเป็นอาจารย์ในสังกัดวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากรกรุงเทพฯ หรือจากสำนักการสังคีต กรมศิลปากร ซึ่งถือว่าเป็นผู้ประกอบพิธีของหลวง ปัจจุบันมีครูผู้ประกอบพิธี ที่ยังคงทำหน้าที่อยู่ 5 ท่าน คือ

1. ครูสมบัติ แก้วสุจริต
2. ครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง
3. ครูวีระชัย มีป่อทรัพย์
4. ครูศุภชัย จันทร์สุวรรณ
5. ครูเผด็จ พลับกระสังค์

นอกจากนี้อาจพบเห็นพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทยได้ในการจัดพิธีไหว้ครูของศิลปินดารา นักแสดง ซึ่งผู้ประกอบพิธีมักจะเป็นครูผู้ประกอบพิธีจากกรมศิลปากรเช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

ธนิต อยู่โพธิ์. ศิลปะละครคนรำหรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2516.

ปรเมษฐ์ บุญยะชัย. การรำของผู้ประกอบพิธีในพิธีไหว้ครูชน-ละคร. วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.